

چکیده مقالات

اولین همایش ملی «حقوق کودک و نوجوان در آثار هنری و ادبی»

به اهتمام فاطمه بنویدی

معاونت پژوهشی و هنری فرهنگستان هنر
گروه تحقیقات آموزش های عمومی هنر

چکیده مقالات

اولین همایش ملی «حقوق کودک و نوجوان در آثار هنری و ادبی»

دبیر علمی: مریم جلالی

دبیر اجرایی: فاطمه بنویدی

این همایش در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام با کد اختصاصی
۳۷۴۷۴-۱۴۲۳ ثبت شده است.

فهرست مطالب

بیانیه دبیر علمی	۵
بررسی رمان هستی بر مبنای الگوی مفهومی تحلیل زیاهنگ مطالعه موردی: زیاهنگ ارزش‌کاهی/	
شیما ابراهیمی، زهرا جهانی	۸
نگاهی نو به جایگاه «زبان» در کتاب‌های فارسی مدارس ایران/ شیما ابراهیمی.....	۹
مقایسه حقوق خواننده نهفته درون متن در سه کتاب برگزیده فهرست کلاغ سفید با حقوق	
کودک از نظر یونیسف/ زهرا اخلاقی	۱۱
تأملی در شنیدن، خاموش کردن صدای کودک و چشم انداز معرفتی کودکان در گزیده‌ای	
از کتاب‌های داستانی تصویری/ امین ایزدپناه.....	۱۲
دلالت‌های حقوق کودک در کتاب‌های تصویری عاشورایی مطالعه موردی: بزرگ‌ترین دختر عالم	
و ده قصه عاشورایی/ فهمیه ایمانی، طاهره محقق	۱۳
تحلیل گفتمان فیلم سینمایی سوم شخص غایب/ مریم آزادگان	۱۴
حق کودکان و نوجوانان بر آموزش در نمایش عروسی مدرسه موش‌ها/ زینب باقری نژاد	۱۵
هوش مصنوعی و حق کودکان بر جامعه‌پذیری/ مارال بردبار	۱۷
حقوق کودکان در کتاب‌های تصویری: چالش‌ها و راهکارها بر اساس گزارش سال ۱۴۰۲ شورای کتاب	
کودک/ پرپسا به آبادی، ملیحه سلیمی.....	۱۹
تحلیل جرم‌شناسانه کتاب‌های فارسی دوران دبستان/ سمیه پرهیزکاری.....	۲۰
دوگانه ناسازنمای «رؤیاپردازی» و «واقع‌گرایی» در بازی‌های کودکان: تأملاتی اخلاقی و تربیتی/	
اسماعیل پناهی.....	۲۱
بایدها و نبایدهای انتقال پیام به مخاطب نوجوان در نامه سی‌ویکم نهج البلاغه/ محدثه	
توحیدی نسب.....	۲۲
نقش هنر در بازپروری کودکان و نوجوانان بزهکار/ سهیلا جعفری.....	۲۳
بررسی حقوق کودک در ادبیات دینی کودکان با تکیه بر نظریه اوسر و گلدمن/ مریم جلالی،	
مرضیه پورچریکی.....	۲۵
تحلیل جرم‌شناسانه فیلم سینمایی سیزده/ زهرا چراغی.....	۲۶
درنگی در رویکرد میان رشته‌ای «حقوق و ادبیات»: با تکیه بر حوزه کودک و نوجوان/ حسنا	
حاج نجفی.....	۲۸
نقض حقوق کودکان از طریق تولید محتوای مبتنی بر هوش مصنوعی / شهرزاد حدادی.....	۲۹
دوران کودکی یا دوران‌های کودکی و نسبت آن با ادبیات کودک/ سعید حسا میپور.....	۳۰
حقوق آموزه‌پذیری کودکان با تکیه بر تئوری انتخاب ویلیام گلسر در داستان‌های کانون پرورش	
فکری کودکان و نوجوانان (دهه ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۰)/ مهلا السادات حسینی صابر، نجمه حسینی سروری،	
محمدصادق بصیری.....	۳۲

حقوق کودکان از منظر عنصرالمعالی کیکاووس بن اسکندر؛ با نگاهی بر قابوسنامه/ ایرج خلیل زاده.....	۳۳
رویکرد گلستان سعدی به حقوق کودکان و نوجوانان/ یاسمن خواجه نوری.....	۳۴
هویت ملی و حقوق کودک و نوجوان در کتاب‌های درسی/ مریم دانشگر.....	۳۵
لزوم شناختن، شناساندن و حمایت از حقوق خواننده، مخاطب کودک و نوجوان/ جواد رسولی.....	۳۷
تفسیر و بیش تفسیر در خوانش نقاشی‌های کودکان با تأکید بر حقوق فکری و معنوی کودکان/ صادق رشیدی	۳۹
تحلیل جرم‌شناسانه طراحی محیط و معماری داخلی در فضاهای مرتبط با کودکان و نوجوانان/ آرش سالاروند.....	۴۰
واکاوی نقش ادبیات کودک در شناسایی و تبیین حق کودکان بر حق داشتن/ محمد مهدی سیدناصری.....	۴۲
تحلیل گفتمان مضامین داستان‌های محمود حکیمی و عبدالتواب یوسف از منظر حقوق آموزشی نوجوانان/ طیبه سیفی، کبری مرادی	۴۴
لرزم نظارت بر نشر در حوزه کتاب‌های کودک با نگاهی به پیمان نامه جهانی حقوق کودک/ فهیمة شانه.....	۴۶
حق بر هویت فرهنگی کودکان ایران: بازنمایی جزایر سه گانه در آیین ادبیات کودک و نوجوان/ طاهره شاه‌محمدی، محمد مهدی سیدناصری.....	۴۸
نقش هنر در پیشگیری از بزهکاری کودکان و نوجوانان: هنردرمانی و انتقال پیام‌های پیشگیرانه/ مهدی صبوری پور	۵۰
نقش رسانه در آموزش حقوق کودکان و نوجوانان/ بهاره عرب	۵۲
بایدها و نبایدهای تولید پویانمایی برای خردسالان با تأکید بر سه حق هویت، آموزش و سرگرمی کودک/ محمود علی پور، معصومه مرادی	۵۴
حقوق کودک در برنامه درسی فارسی/ حسین قاسم پورمقدم	۵۵
کارکرد زبان و رسانه در حقوق کودک/ مهدی قنواتی	۵۷
بازنگری مفهوم حریم خصوصی کودک و آموزش آن در شعر با تکیه بر رویکرد خودمراقبتی مبتنی بر فرصت‌ها و تهدیدها/ معصومه مرادی	۵۹
پادآرمان شهرهای کار و نان بازخوانی ایدئولوژی کار در کلاته‌کار و کلاته نان غلام حسین ساعدی/ آرمان معراجی	۶۰
واکاوی شیوه‌های صحیح بازنمایی کودک در فیلم‌های جنگی، از منظر حقوق کودک: بررسی تطبیقی بازنمایی نسبت کودک و دشمن، در فیلم‌های کودک و فرشته و بازی بزرگان/ زهرا مقدم، زهره مقیسه	۶۱
مطالعه جرم‌شناختی فیلم سینمایی بتمن/ علیرضا کشاورز زاده	۶۲
آیا بزرگسالان حق دارند برنامه درسی کودکان و نوجوانان را بنویسند؟/ سعید ناجی.....	۶۴
حقوق کودک و نوجوان در اندیشه پروین اعتصامی/ سحر نخجوان.....	۶۵
زبان مناسب کودک و ویژگی‌های آن/ شهین نعمت‌زاده.....	۶۶
حق‌های کودکان و نوجوانان بر آموزش ادبیات و هنر پارسی/ امیرحسین نیازپور.....	۶۷

بیانیه دبیر علمی

کودکان و نوجوانان، آسیب‌پذیرترین و در عین حال ارزشمندترین سرمایه‌های هر جامعه‌ای هستند و حقوق آنها باید در تمامی عرصه‌ها، از جمله هنر و ادبیات، مورد توجه و پاسداری قرار گیرد.

ادبیات و هنر، زبان گویای جامعه و آیین تمام‌نمای فرهنگ است. این دو عرصه، نقشی بی‌بدیل در شکل‌پذیری شخصیت، هویت و جهان‌بینی کودکان و نوجوانان ایفا می‌کنند. آثار هنری و ادبی، کودکان را با ارزش‌های انسانی، اخلاقی و معنوی آشنا می‌سازند، حس همدلی را در آنها تقویت می‌کنند، قدرت تخیل و خلاقیتشان را پرورش می‌دهند و آنها را برای مواجهه با چالش‌های زندگی آماده می‌سازند.

در بسیاری از موارد، حقوق کودکان و نوجوانان در آثار هنری و ادبی نادیده گرفته می‌شود. کودکان و نوجوانان، به جای آنکه به عنوان افرادی مستقل، صاحب حق و دارای کرامت انسانی به تصویر کشیده شوند، به ابزاری برای پیشبرد اهداف بزرگسالان، ارائه پیام‌های کلیشه‌ای و یا ایجاد جذابیت‌های سطحی تبدیل شده‌اند.

این همایش فرصتی بود تا با همفکری و تبادل نظر در موضوع حقوق کودکان و نوجوانان در ادبیات و هنر، به ارتقاء آگاهی و فهم جامعه نسبت به این مقوله مهم بپردازیم.

درمجموع، ۷۴ مقاله به این همایش ارسال شده است. از این تعداد، ۴۳ مقاله به مرحله پذیرش رسیده‌اند. ۱۲ مقاله برای سخنرانی روز همایش انتخاب شدند. پیش از برگزاری همایش ۳ نشست و یک کارگاه با موضوعات متنوع به همت فرهنگستان هنر و یاریگران همراه، برگزار شد که هر یک متمرکز بر زاویه‌ای از ابعاد کلی حقوق کودک و نوجوان در آثار هنری و ادبی بود. این مهم نشان می‌دهد که پژوهشگران با جدیت و تلاش به بررسی و تحلیل موضوعات مرتبط با حقوق کودکان پرداخته‌اند. بررسی چگونگی بازنمایی حقوق آموزشی در آثار، بررسی چگونگی انتقال ارزش‌های حقوق کودک، تحلیل چالش‌های موجود در اجرای حقوق کودک بر اساس کنوانسیون‌های بین‌المللی، چالش‌های موجود در تولید کتاب‌های تصویری برای کودکان، «نقش رسانه در آموزش حقوق کودکان و نوجوانان» و «نقض حقوق کودکان از طریق تولید محتوای مبتنی بر هوش مصنوعی» و مانند آن از جمله موضوعات مطرح شده اصلی در همایش بوده است.

این همایش که با مشارکت فعالان حوزه ادبیات کودک و نوجوان به انجام رسیده است به غنای ادبیات کودک و نوجوان کمک می‌کند و از سیاستگذاران و فعالان اجتماعی دعوت می‌کند که یافته‌های علمی را در سطح کلان به کار بندند.

ما، شرکت‌کنندگان در این همایش، بر این باوریم که:

آثار هنری و ادبی باید از هرگونه تبعیض، خشونت، آزار و استثمار کودکان و نوجوانان مبرا باشند و در این آثار باید به تنوع و تفاوت‌های فردی، فرهنگی و اجتماعی کودکان و نوجوانان، احترام گذاشته شود. کودکان و نوجوانان با هر جنسیت، نژاد، مذهب، قومیت، زبان، توانایی و وضعیت اجتماعی باید فرصت داشته باشند تا خود را در آثار هنری و ادبی ببینند و صدای خود را از طریق آنها بشنوند.

در آثار هنری و ادبی باید به حقوق کودکان و نوجوانان در استفاده از ادبیات و ویرایش شایسته متن، احترام گذاشته شود.

آثار هنری و ادبی باید به کودکان و نوجوانان کمک کند تا با چالش‌های زندگی مدرن، مانند خشونت، تبعیض، فقر، بیماری، جنگ، آلودگی محیط زیست و بحران‌های فرهنگی و اجتماعی، مقابله کنند. کودکان و نوجوانان یاد می‌گیرند که چگونه می‌توانند در برابر این چالش‌ها ایستادگی کنند، چگونه می‌توانند برای حل

مشکلات خود و جامعه‌شان تلاش کنند و چگونه می‌توانند آینده‌ای بهتر برای خود و دیگران بسازند.

آثار هنری و ادبی باید با همکاری و مشارکت کودکان و نوجوانان تولید شوند. کودکان و نوجوانان باید در فرآیند خلق آثار هنری و ادبی سهیم باشند و نظرات، ایده‌ها و تجربیات خود را با هنرمندان و نویسندگان به اشتراک بگذارند.

ما از تمامی هنرمندان، نویسندگان، ناشران، مربیان، والدین و فعالان حوزه کودک و نوجوان دعوت می‌کنیم تا با همفکری و همکاری، زمینه‌های لازم را برای تولید و ترویج آثار هنری و ادبی با کیفیت و متناسب با نیازها و حقوق کودکان و نوجوانان فراهم آورند.

در پایان، از ریاست محترم فرهنگستان هنر جناب آقای دکتر مجید شاه حسینی، معاون محترم پژوهشی و هنری فرهنگستان هنر سرکار خانم دکتر ناهید عبدی و دبیر اجرایی همایش خانم دکتر فاطمه بنویدی و حامیان محترم و از همه پژوهشگران، نویسندگان و مخاطبان تشکر می‌کنم و امیدواریم که این همایش، سرآغاز تحولی بزرگ در عرصه هنر و ادبیات کودک و نوجوان باشد و نتایج آن سبب شود گامی مؤثر در جهت تحقق حقوق کودکان و نوجوانان در این دو عرصه برداشته شود.

با احترام

مریم جلالی

دبیر علمی همایش ملی

«حقوق کودک و نوجوان در آثار هنری و ادبی»

نگاهی نو به جایگاه «زبان» در کتاب‌های فارسی مدارس ایران

شیما ابراهیمی، دانشیار دانشگاه فردوسی مشهد، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دکتر علی شریعتی

کتاب‌های درسی، قلب تپنده نظام آموزشی هستند که رسالت انتقال دانش، پرورش مهارت‌های تفکر و تقویت هویت فرهنگی دانش‌آموزان را بر عهده دارند. از این رو، شایسته است مؤلفان این کتاب‌ها در انتخاب محتوا و چگونگی ارائه آنها به مخاطب برای درک و یادگیری بهتر نهایت دقت را مبذول دارند. در این میان، کتاب‌های فارسی به دلیل جایگاه زبان فارسی به عنوان نماد هویت ملی و ظرفیت متون ادبی در ترویج ارزش‌های فرهنگی ایرانی-اسلامی، اهمیتی دوچندان دارند. با وجود این، علی‌رغم تلاش‌های صورت‌گرفته برای بهبود ساختار و محتوای این کتاب‌ها، همچنان چالش‌های جدی در زمینه‌های تألیف، ارائه محتوا و روش‌های آموزشی آنها مشاهده می‌شود. اتکای بیش‌ازحد به رویکردهای سنتی، نادیده‌گرفتن نیازهای متنوع دانش‌آموزان و غفلت از غنای فرهنگی زبان، محتوای این کتاب‌ها را محدود و یکنواخت کرده و در برخی موارد بازنویسی ساده متون ادبی به جای بهره‌گیری از متون اصیل، نه تنها به کاهش غنای محتوایی انجامیده، بلکه خرده‌فرهنگ‌های زبانی و تنوع الگوهای فرهنگی را نیز نادیده گرفته است. همچنین، به نظر می‌رسد رویکرد کنونی در دستیابی به یکی از اهداف مهم خود، یعنی پرورش مهارت‌های تفکر و اعتلای اندیشه دانش‌آموزان از طریق زبان استفاده شده در کتاب‌های فارسی ناکارآمد هستند و فعالیت‌های طراحی شده برای تقویت تفکر اغلب به سطوح ابتدایی محدود هستند؛ یعنی کمتر به تقویت انواع تفکر خلاق، انتقادی، آینده‌نگر و سیستمی پرداخته می‌شود و در نتیجه، فرصت آموزش «چگونه اندیشیدن» از طریق زبان از بین می‌رود. از سوی دیگر، نقش هیجانات و حواس در یادگیری از طریق زبان (زبان هیجان‌محور و حواس‌محور) - که می‌تواند انگیزش دانش‌آموزان را ارتقا دهد. در این کتاب‌ها مورد غفلت قرار گرفته است. زبان به کاررفته در این کتاب‌ها اغلب

متمرکز بر حواس شنیداری و دیداری بوده و هیجان و حواس چندان زیادی را از دانش‌آموز درگیر نمی‌کند. همچنین، استفاده از تصاویر فانتزی، غیرواقع‌گرایانه و نامتناسب با سن دانش‌آموزان از نقاط ضعف مهم این متون است. بنابراین، برای غنی‌تر کردن محتوای کتاب‌های درسی فارسی و ارتقای یادگیری دانش‌آموزان، پیشنهاد می‌شود از متون ادبی غنی دارای صنایع ادبی نظیر تشبیه، استعاره، تمثیل و حس‌آمیزی بیشتری استفاده شود، تصاویر کتاب‌ها متناسب با متن و نیازهای سنی دانش‌آموزان بازطراحی شوند و از واژگان و اصطلاحاتی با بار هیجانی مثبت بهره گرفته شود تا انگیزه دانش‌آموزان برای مطالعه و یادگیری متون ادبی افزایش یابد. باید توجه داشت زبان فارسی، به عنوان ابزار کلیدی انتقال فرهنگ، نه تنها آشنایی دانش‌آموزان با ارزش‌های فرهنگی را میسر می‌سازد، بلکه بستری برای اصلاح الگوهای فرهنگی و پرورش نسلی آگاه، خلاق و متفکر فراهم می‌آورد. بنابراین، بازنگری در اصول تألیف کتاب‌های فارسی به لحاظ استفاده از زبانی تفکرآمیز، هویت‌محور، هیجان‌محور و حواس‌محور، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است که می‌تواند آموزش را از سطحی یکنواخت به افقی الهام‌بخش و فرهنگی ارتقا دهد و زمینه‌ساز تربیت نسلی آگاه، خلاق و متفکر باشد.

واژگان کلیدی: کتاب فارسی، زبان حواس‌محور، زبان هیجان‌محور، زبان تفکرآمیز، زبان هویت‌محور.